

анонимность, не регламентированность поведения, безнаказанность. Проанализировано неоднозначное влияние на личность пользователя.

Ключевые слова: новые медиа, коммуникация, интернет-коммуникация, особенности интернет-коммуникации.

Tadajeva A. Influence a New Media on the Process of Communication Personality

In the article opened a special influence a new media on the process of communication of personality user in conditions information society.

Becoming a culture of information society influenced on actualization the role of new media (interactiven radio, television, mobile communications and the Internet) in the life individual. The special role of new media becomes Internet, like the most affordable means of adding value to the information age. Internet was influenced all spheres of personality life, including the process of information exchange between people - communication. Accordingly, such a phenomenon as Internet communication becomes actuality, that is, it is mediated by the online space of verbal communication, which is carried out at the expense of symbols. Internet-communication has a number of features: availability of interaction with users with little effort; use of special words and expressions only in cyberspace, slang; use of various communication tools (social networks, managers, chats); anonymity in internet space; non-regulatory behavior and impunity.

Key words: new media, communication, Internet-communication, special Internet-communication.

Стаття надійшла до редакції 04.02.2018 р.

Прийнято до друку 01.03.2018 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Рижанова А. О.

УДК 37.013.42:343.431

І. М. Трубавіна

**ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ
ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

Торгівля людьми – один з трьох найприбутковіших злочинів в світі поряд з торгівлею наркотиками і зброєю. Тому торгівля людьми процвітає і популярна в злочинному світі, а потрапити до торгівцев людьми може сьогодні будь-яка людина – від дитини до пенсіонера, чоловіки і жінки, раніше ж це були переважно молоді жінки для секс-бізнесу. Сьогодні цей злочин став ширшим і стосується і торгівлі людськими органами, і залучення до незаконної праці, і сурогатного материнства, і рабства тощо. Боротьба з торгівлею людьми є завданням

всіх держав, прийняті рішення стосуються всього світу на рівні ООН з 1949 р.: Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами 1949, Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації у відношенні до жінок, 1979, Конвенція про заборону і невідкладних заходах щодо викоренення найгірших форм дитячої праці, 1999, Глобальний план дій ООН з боротьби щодо торгівлі людьми, 2010, та 3 протоколи ООН з цієї проблеми (2000). Боротьба з торгівлею людьми включає до себе і профілактику цього злочину, яка є завданням багатьох структур, у т.ч. і соціальних служб, закладів освіти, органів місцевого самоврядування тощо. Виникає питання про зміст та організацію такої роботи на рівні закладів середньої освіти, оскільки саме діти є найбільшою групою ризику для торгівців людьми в силу їх незрілості і відсутності критичного мислення. Середня освіта – наймасовіша ланка соціальної профілактики торгівлі людьми, оскільки всі діти ходять до школи, а кожен з них має батьків, які також можуть бути в зоні ризику. Таким чином, соціальна профілактика торгівлі людьми дозволяє сформулювати поняття про сутність злочину, причини потрапляння до торгівців людьми і шляхи запобігання торгівлі людьми у всіх дітей країни, а також через них вплинути на їх батьків, які не є організованою аудиторією для щоденного навчання. Отже, потенціал закладів середньої освіти є великим щодо профілактики торгівлі людьми.

Якщо говорити про наукові публікації в даному напрямку, слід виділити роботи працівників ГО «Ла Страда-Україна»: Левченко К. Б. [3–5] (юридичні аспекти профілактики торгівлі жінками, захисту дітей), Ковальчук Л. Г. [2] (соціально-педагогічні аспекти профілактики торгівлі дітьми), Трубавіної І. М. [8; 9; 10] (соціальна профілактика торгівлі людьми в центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді), а також роботи Данильчук Л. Г. [1] (запобігання торгівлі людьми засобами ІКТ), роботи на стику декількох наук – Бандурка О. М. [7; 8] (запобігання і протидія торгівлі людьми). Але протидія торгівлі людьми в напрямку соціальної профілактики в закладах середньої освіти з огляду на теоретичні основи ще не була предметом ґрунтовних наукових досліджень. З огляду на це, метою статті є визначення теоретичних основ соціальної профілактики торгівлі людьми в закладах середньої освіти.

Для визначення теоретичних основ соціальної профілактики торгівлі людьми слід визначитися з поняттям теоретичних основ. Ми приймаємо за них наукові підходи як методологію [10], що дозволяє обрати та визначити принципи, зміст, форми і методи соціальної профілактики торгівлі людьми, умови її здійснення, але не дає конкретних визначених методик практичної роботи на конкретній темі, оскільки форми і методи своєї роботи педагогічні працівники за чинним в Україні законодавством про освіту обирають самі. При відборі і визначенні підходів ми користуємось ознакою доцільності наукових підходів для досягнення мети (І. Трубавіна [10]), різнорівневністю підходів для визначення принципів роботи з соціальної профілактики

торгівлі людьми, напрямків її змісту, технологій і методик роботи (І. Липський [6]).

Перший рівень наукових підходів належить до методологічних і є філософським рівнем, оскільки філософія є основою всіх наук і дає уявлення про знання і його місце в системі наук. Нам потрібно обрати ті філософські течії, які дозволять вирішити завдання профілактики торгівлі людьми в закладах середньої освіти – це прагматичний підхід; об'єднати зусилля фахівців і дати їм місце і завдання роботи в загальній системі боротьби з торгівлею людьми – це системний підхід; навчити розрізняти це явище і розпізнавати його, протидіяти йому з урахуванням нових фактів і умов в суспільстві – це гносеологічний підхід, поставити в кут проблеми права і життя людини як цінність – це аксіологічний підхід та підходи із захисту прав людини, створювати умови для повсякденної профілактики торгівлі людьми особистою участю кожної людини – це діяльнісний підхід. Важливими є ідеї філософських концепцій біоетики та ненасильства, які розкривають з опорою на права людини можливості їх реалізації і шляхи їх захисту в суспільстві. Необхідність опори в соціально-педагогічній роботі на концепції прав людини і розвитку людини, сталого розвитку суспільства вимагає від педагога поставити в основу своєї роботи з профілактики торгівлі людьми права людини і права дитини, що робить його роботу правозахисною за суттю і вимагає знання прав дитини і їх порушень, своїх дій в цьому випадку. Таким чином, отримуємо необхідність правової просвіти як напрямку роботи педагогічних працівників в закладах середньої освіти з нашої проблеми. Важливими для вирішення проблеми соціальної профілактики торгівлі людьми в школах є теорії пізнання про роль практики, системно-структурного підходу до аналізу педагогічних явищ і процесів (П. Анохін, І. Блауберг, В. Сагатовський, Г. Юдін); діалектики про роль діяльності у розвитку людини (М. Каган, В. Кремень, Г. Щукіна), соціальної філософії про категорію соціально-педагогічного, призначення соціальної роботи (В. Андрущенко, В. Кремень, М. Лукашевич, І. Пінчук, О. Складаров); гендерної теорії про забезпечення рівності прав і можливостей жінок та чоловіків (К. Левченко, Н. Кутова). Філософські основи соціальної профілактики торгівлі людьми роботи вимагають педагогізації суспільства, роботи щодо створення умов для реалізації прав людини, формування суб'єктності у дітей та дорослих. Таким чином, філософські підходи дають нам принципи соціальної профілактики торгівлі людьми: гендерної рівності, рівності всіх людей в правах і свободах, правового підґрунтя роботи, зв'язку з практикою, педагогізації мікросередовища дитини, системності в роботі з соціальної профілактики торгівлі людьми, участі дітей в профілактичній роботі з проблеми, формування позитивної мотивації та активності дітей в здійсненні соціальної профілактики торгівлі людьми.

Якщо далі розглядати методологію з точки зору наукових підходів вищого рівня, то потрібно в науковому плані визначитися з політикою

держави щодо протидії і профілактики торгівлі людьми – це політичний підхід. Він потрібен з огляду на врахування ситуації в державі з точки зору захищеності людей від торгівців людьми і наявності соціальних цюмов для вирішення проблеми. Різні політичні підходи можуть сприяти розповсюдженню злочину або створювати умови для його викоренення. Так, держава соціального добробуту сприяє створенню умов для викоренення торгівлі людьми, а патерналізм – певною мірою її розповсюдженню внаслідок рабської атмосфери в суспільстві і низькому рівні добробуту і захисту громадян. Політичні основи вимагають надання соціальних і освітніх послуг в рамках соціальної профілактики торгівлі людьми як створення умов для реалізації прав людини в межах етатистської моделі соціальної політики, інституційно, в межах повноважень різних установ, які працюють з дітьми, молоддю і сім'ями, на основі захисту вразливих груп населення, через державні стандарти і комплексні цільові програми роботи з проблеми боротьби з торгівлею людьми. Це означає необхідність спільних зусиль і об'єднання зусиль фахівців різних сфер в соціальній профілактиці торгівлі людьми, координації роботи і її планування з урахуванням можливостей кожної установи. Робота повинна бути системною, де кожен компонент має свою роль і значення. Тому робота з соціальної профілактики торгівлі людьми повинна здійснюватися в межах національних і міжнародних нормативних документів щодо торгівлі людьми, підкорятися їх завданням і виконуватися в межах своїх повноважень і у взаємодії з іншими установами, які працюють з проблеми. Тому важливий принцип державної політики та систематичності в роботі, необхідним є комплексно-цільове планування в роботі з проблеми профілактики торгівлі людьми. Окремо потрібен критичний аналіз того, як це явище долається в різних країнах, які умови і фактори цьому сприяють. Тобто потрібна порівняльна педагогіка для визначення можливих шляхів роботи закладів середньої освіти для визначення факторів і умов соціальної профілактики торгівлі людьми, змісту, методик і технологій, можливих форм і методів такої роботи, її суб'єктів та об'єктів. Порівняльна педагогіка дає орієнтири для роботи з дітьми в подібних умовах. Наприклад, такі відомості дозволяють організувати за прикладом взаємодію школи, вчителів та батьків в інтересах дітей і залучати громаду до вирішення проблеми як у Франції, застосовувати можливості шкільних соціальних служб як у Великобританії. Цінним є досвід щодо роботи з користувачами послуг жертв торгівлі людьми (Ізраїль), можливостей і діяльності ЕКПАТ – структури ООН з протидії комерційної сексуальної експлуатації дітей тощо. Тут корисним для нас є принципи врахування факторів розвитку дитини, організації взаємодії в інтересах дитини на рівнях громади, держави, мікросередовища, врахування проблем соціалізації дитини і здійснення з нею соціальної роботи для їх подолання і виходу її з групи ризику. Також важливим є історичний підхід до вирішення проблеми профілактики торгівлі людьми

– як вона вирішувалася в різні часи та умови життя, що цьому сприяло, які форми і методи роботи з соціальної профілактики торгівлі людьми в закладах середньої освіти були дієвими. Історичні основи соціальної профілактики торгівлі людьми – це опора на християнські та народні традиції підтримки і допомоги незахищеним у суспільстві, спрямованість на цінність життя окремої людини в інтересах розвитку суспільства і громади. Саме такий відбір підходів дозволяє визначити принципи, умови, зміст, фактори соціальної профілактики торгівлі людьми. Зазначимо, що тільки у тісній взаємодії різних структур та за участі людей з різних прошарків населення можливе подолання проблеми.

Розкриваючи далі теоретичні основи соціальної профілактики торгівлі людьми, звернемося до наступного рівня теорії. Це – конкретно наукові підходи. Важливими є всі науки, які вивчають як причини і наслідки цього явища, боротьбу з ним, так і соціальну профілактику цього злочину проти людей. Так, на першому місці стають правовий підхід, особливо теорія держави та права про права людини (О. Скакун, М. Цвік, Ю. Шемшученко), політологічний, соціологічний та економічний – перший говорить про сутність цього явища, його мотиви і відповідальність за нього, інші – про його причини і наслідки, групи ризику, ставлення суспільства і мікросередовища до нього. Цікавими для нас є політологічні моделі соціальної політики (В. Слагін, С. Дармодехін, Ф. Ільдарханова, Г. Попович); теорії державного управління про принципи та зміст, методи роботи державних установ як в цілому, так і з проблеми торгівлі людьми (С. Біла, Г. Мостовий, Г. Одінцова). Теорії державного управління дають орієнтир на забезпечення прав людини, правові та організаційні основи роботи з профілактики торгівлі людьми. Якщо звернутися до психологічних підходів – ми визначимо причини потрапляння в ситуації торгівлі людьми, ставлення людей до торгівлі людьми, мотиви злочинців і жертв, помилки в сприйнятті і розпізнавання явища торгівлі людьми у жертв, комплекс проблем, який привів до цього в суспільстві і мікросередовищі жертви. Психологічні підходи дають можливість побачити похибки у відображенні торгівлі людьми в свідомості жертв, що стане основою соціальної профілактики з іншими людьми для запобігання потрапляння в ситуацію торгівлі людьми. Теоретичну основу соціальної профілактики торгівлі людьми становлять також висновки та положення психології щодо механізмів соціалізації особистості і груп (О. Леонт'єв, К. Роджерс, Г. Олпорт, С. Рубінштейн, Б. Скіннер, Д. Фельдштейн, К. Юнг).

Педагогічні підходи є важливими для соціальної профілактики торгівлі людьми для конструювання змісту, відбору форм і методів, методики роботи з дітьми різного віку і дорослими різних категорій. Цінним є використання теорії соціального загартування М. Рожкова – як дітям говорити про погані явища, про метод проб. Важливими є антропологічний підхід до соціальної профілактики торгівлі людьми, який дозволяє вивчити це явище з різних точок зору про людину; ресурсний як база для визначення

ресурсів у профілактиці торгівлі людьми, основ їх поєднання і пошуку; гуманістичний підхід з точки зору пріоритету інтересів і прав людини, поваги до неї і вимог до її поведінки; компетентнісний підхід як основу набуття життєвих компетенцій учнями та професійних компетентностей вчителями для соціальної профілактики торгівлі людьми; культурологічний підхід як основа для визначення умов для проведення соціальної профілактики; комплексний підхід як основа для рішення проблеми профілактики торгівлі людьми фахівцями різних сфер і наук, врахування всіх причин цього злочину; особистісний підхід, який повинен враховувати життєвий досвід учнів і професійний досвід вчителів і батьків, умови життя і навчання дітей, їх сімей, оточення; теорії соціалізації, які дозволяють визначити ті фактори і проблеми соціалізації дітей та молоді, які можуть привести до потрапляння в ситуації торгівлі людьми і своєчасно усунути негативні фактори і поєднати позитивні для профілактики торгівлі людьми. Педагогічні парадигми: культурологічна, гуманістична, педоцентрична, дитиноцентрична, соціетарна, особистісно орієнтована та ін. в проблемі профілактики торгівлі людьми наголошують на навчанні й вихованні як шляхах формування життєвої компетентності, життєвих умінь, визначення пріоритету прав дитини в сім'ї та суспільстві. Важливими є теорії соціальної роботи про методики і технології роботи з дітьми та молоддю (Д. Барис, Г. Гмайнер, І. Грига, І. Козубовська, Н. Комарова, В. Торохтій, О. Холостова, Т. Шеляг); соціологічно, біологічно та комплексно-орієнтовані теорії соціальної роботи, які дозволяють визначити напрямки соціальної профілактики – через роботу з особистістю, її оточенням, мікросередовищем, суспільством, громадою. Вони надають таких орієнтирів соціальній профілактиці торгівлі людьми: ідея реалізації прав людини через створення соціальних умов та втручання, врахування суб'єктності та об'єктності людини; мотивації її до роботи над розв'язанням проблем, на змінах у суспільстві в інтересах людини і запобігання торгівлі людьми як спільної проблеми. Важливими є теорії соціальної педагогіки – перш за все, середовищний підхід, який вимагає проводити роботу з соціальної профілактики в середовищі дитини і через це середовище. Цінним є також теорії соціальної педагогіки про соціалізацію груп (М. Беляєва, С. Вершловський, С. Діба, В. Лісовський, А. Мудрик, Ю. Поліщук, С. Савченко, С. Харченко), соціально-педагогічну роботу з сім'єю (К. Акстманн, А. Капська, І. Зверева, Г. Лактіонова, Т. Лодкіна); історії соціальної педагогіки, соціальної роботи про становлення соціально-педагогічної роботи зі дітьми молоддю, сім'ями в Україні і за кордоном (Л. Мардахаєв, В. Беляєв, А. Капська, Л. Міщик, В. Поліщук, С. Рунов, О. Холостова). Соціально-педагогічні підходи (особистісно-соціальний, особистісно-соціально-діяльнісний, педагогіки соціальної роботи, проблемно-орієнтований, соціоособистісний, середовищний, соціально-виховний) передбачають орієнтацію в роботі з профілактики торгівлі людьми на розв'язання комплексу проблем людини, педагогізацію сім'ї і суспільства в її інтересах, її навчання і виховання щодо засвоєння нових

моделей життя, виховання тощо, першочергове розв'язання найгостріших проблем людини, пропагування як позитивного зразку життя і роботи у відповідності до правових норм в нашому суспільстві).

Усе це дає напрямки і орієнтири в роботі, дозволяє визначити такі важливі для профілактики торгівлі людьми принципи, зміст і методи роботи в закладах середньої освіти з дітьми та їх батьками:

1. У виховному процесі: Принципи: гуманізму, державної політики, національного виховання, індивідуального підходу, соціального загартування, опори на досвід людини, комплексного підходу, комплексного планування соціальної профілактики, організації взаємодії установ в вирішенні проблеми, системності та систематичності, педагогізації мікросередовища дитини, спрямованості на запобігання торгівлі людьми і збереження життя дітей, формування мотивації і активності до соціальної профілактики торгівлі людьми. Зміст виховної роботи з дітьми: трудове, національне, правове, економічне, моральне, політичне виховання. Методики роботи з профілактики торгівлі людьми: участі дітей, залучення їх до вирішення проблеми, «рівний-рівному», методи: інформування, переконання, приклад як методи формування свідомості дітей; проби, вправи, аналіз виховних ситуацій як методи формування досвіду поведінки; методи самовиховання в цьому напрямку. Можливі форми роботи – класні години та індивідуальна робота, батьківські збори, лекторії, консультації.

2. У соціально-педагогічній та психологічній роботі з дітьми та батьками: Принципи: соціальної відповідальності, гуманізму, конфіденційності диференціації та індивідуального підходу, опори на права людини. Зміст роботи: консультування, корекція і діагностика, первинна профілактика з усіма дітьми та їх батьками, вторинна профілактика з дітьми і батьками груп ризику. Змістом роботи є формування критичного мислення, вмінь прийняття рішень, комунікативних умінь, вміння керувати собою і своїм станом, корекція поведінки і самооцінки дітей, конфлікти і маніпуляції. Методи і форми роботи: інформування, консультування, фасилітація, тренінги, вправи, відеолекторії, перегляд відеоматеріалів за методом стоп-кадр, з аналізом ситуацій, батьківські збори, лекторії, консультації.

3. Навчальна робота: Принципи: зв'язку з життям, виховуючого навчання, науковості і доступності, наочності. Зміст роботи з профілактики торгівлі людьми: на суспільно-гуманітарних дисциплінах можливий акцент на проблемі в контексті порушення прав людини. Можливі вибіркові курси – за вибором школи. Наприклад, можна зробити цілий навчальний курс з проблеми «Запобігання і торгівля людьми», до якого вже є методичне забезпечення ГО «Ла Страда – Україна» (програма, підручник, відеофільм, тренінги тощо). Методи і форми роботи: наочні, практичні, словесні методи та їх поєднання, методи проблемного навчання (мозкова атака, дискусії, евристичні бесіди, різні види аналізу, проблемний виклад тощо).

Список використаної літератури

1. **Данильчук Л. О.** Інформаційно-профілактичні кампанії у сфері соціальної профілактики торгівлі людьми в Україні / Соціальна педагогіка: теорія та практика / Л. О. Данильчук. – 2014. – № 1. – С. 60–67.
2. **Ковальчук Л. Г.** Соціально-педагогічні умови профілактики торгівлі дітьми Автореф дис канд. пед. наук / Л. Г. Ковальчук. – К. : ПІВ НАПНУ, 2010. – 22 с.
3. **Левченко К. Б. та ін.** Запобігання торгівлі людьми: Навч.-метод. посібник / Вид. третє, доп. і виправ. / К. Б. Левченко, О. М. Бандурка, І. М. Трубавіна та ін. – Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справа, 2001. – 219 с.
4. **Левченко К. Б. та ін.** Запобігання торгівлі людьми та експлуатації дітей: Навч. посібник / За ред. К. Б. Левченко, О. А. Удалової. – К., 2005. – 210 с.
5. **Левченко К. Б.** Гендерна політика в Україні: визначення, формування, управління: Монографія / К. Б. Левченко. – Х. : Вид-во НУВС, 2003. – С. 268–303.
6. **Липский И. А.** Социальная педагогика : методологический анализ : учебное пособие / И. А. Липский. – М. : Сфера, 2004. – 320 с.
7. **Противодействие** торговле людьми: Учебное пособие / Под общ. ред. Акад. АПрНУ А. М. Бандурки. – Харьков : Консум, 2003. – 219 с.
8. **Соціальна** профілактика торгівлі людьми: Навч.-метод. посібник/ За ред. К. Б. Левченко, І. М. Трубавіної. – К. : ТОВ. «Агентство «Україна», 2007. – 217 с.
9. **Социальная** работа по предупреждению торговли людьми и оказанию помощи потерпевшим / Е. Б. Левченко, И. Н. Трубавина, Т. О. Дорошок и др. – К. : Украинский институт социальных исследований, 2001. – 214 с.
10. **Трубавіна І. М.** Теоретико-методичні основи соціально-педагогічної роботи з сім'єю / І. М. Трубавіна. – Харків : Нове слово, 2007. – 395 с.

Трубавіна І. М. Теоретичні основи соціальної профілактики торгівлі людьми в закладах середньої освіти

У статті розкрито актуальність проблеми соціальної профілактики торгівлі людьми для суспільства і громади, для формування безпечної поведінки у дітей та молоді, впливу на батьків учнів закладів середньої освіти. Уперше систематизовано різноманітні підходи до соціальної профілактики торгівлі людьми в закладах середньої освіти як теоретичні основи роботи, відібрано принципи, зміст і напрямки роботи, методики і методи, форми роботи з соціальної профілактики торгівлі людьми в діяльності класного керівника, шкільного соціального педагога, практичного психолога. Показана можливість і необхідність роботи з батьками і взаємодії з установами держави і громади з проблеми.

Ключові слова: соціальна профілактика торгівлі людьми, наукові різноманітні підходи до соціальної профілактики торгівлі людьми, теоретичні основи соціальної профілактики торгівлі людьми, заклади середньої освіти.

Трубавина И. Н. Теоретические основы социальной профилактики торговли людьми в учреждениях среднего образования

В статье раскрыты актуальность проблемы социальной профилактики торговли людьми для общества и региона, для формирования безопасного поведения у детей и молодежи, влияния на родителей учащихся. Впервые систематизированы разноуровневые подходы к социальной профилактики торговли людьми в учреждениях среднего образования как теоретические основы работы, отобраны принципы, содержание и направления работы, методики и методы, формы работы по социальной профилактике торговли людьми в деятельности классного руководителя, социального педагога, психолога. Показана возможность и необходимость работы с родителями и взаимодействия с учреждениями государства и общества по проблеме.

Ключевые слова: социальная профилактики торговли людьми, научные разноуровневые подходы к социальной профилактики торговли людьми, теоретические основы социальной профилактики торговли людьми, заведения среднего образования.

Trubavina I. Theoretical Bases of Social Prevention of Trafficking in People in Secondary Education

The article reveals the urgency of the problem of social prevention of human trafficking for the global community, the country and the region, for the formation of safe behavior in children and young people, to influence the parents of students at risk. For the first time, various approaches to social prevention of human trafficking in secondary education are systematized as theoretical foundations of work, these approaches are named and shown the necessity and significance of each of them, and their interrelation is established. This allowed to select principles, contents and directions of such work, methods, forms of implementation of this work on the social prevention of human trafficking in the activities of the class teacher, social pedagogue, psychologist for social prevention of trafficking in people in institutions of secondary education. The possibility and necessity of working with parents and interaction with institutions of the state and society on the problem is shown.

The necessity of interaction between the subjects of work is proved between themselves.

Key words: social prevention of human trafficking, scientific different levels of approaches to the social prevention of human trafficking, the theoretical basis of social prevention of trafficking in human beings, secondary education.

Стаття надійшла до редакції 04.02.2018 р.

Прийнято до друку 01.03.2018 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Караман О. Л.